

POLICY DIALOGUES

PFES có giúp thúc đẩy chuyển dịch năng lượng cấp hộ gia đình ở Việt Nam không?

Tháng Tám 2025 - Số 80 | Dự án GEMMES Việt Nam 2

GIỚI THIỆU

- Nghiên cứu này đánh giá vai trò của chính sách Chi trả Dịch vụ Môi trường rừng (PFES) trong quá trình chuyển dịch năng lượng tại cấp hộ gia đình ở Việt Nam.
- Một nghiên cứu trường hợp tại tỉnh Lâm Đồng cho thấy, mặc dù PFES giúp tăng cường công tác bảo vệ rừng, cải thiện thu nhập hộ gia đình và nâng cao nhận thức về môi trường, nhưng nhiều hộ gia đình ở nông thôn vẫn còn phụ thuộc vào nhiên liệu truyền thống.
- Một mô hình tiêu dùng năng lượng chỉ ra rằng các hộ gia đình có điều kiện kinh tế khá giả, có trình độ học vấn cao và do phụ nữ làm chủ hộ có xu hướng sử dụng các loại nhiên liệu phát thải thấp hơn, trong khi các hộ nghèo và hộ đồng bào dân tộc thiểu số phụ thuộc nhiều hơn vào nhiên liệu sinh khối.
- Để thúc đẩy những thay đổi trong hành vi sử dụng năng lượng của hộ gia đình, chúng tôi khuyến nghị cần nâng mức trần diện tích rừng khoán cho mỗi hộ, hỗ trợ các hộ gia đình chuyển đổi sang sử dụng năng lượng phát thải thấp và tăng cường nhận thức về chuyển đổi năng lượng.

Tác giả NGUYỄN Thị Vĩnh Hà, NGUYỄN Thị Hải Ninh, NGHIÊM Phương Tuyến

Phạm vi địa lý Việt Nam (tỉnh Lâm Đồng)

Tìm hiểu thêm tại: <https://www.afd.fr/en/gemmes-vietnam-analysis-socio-economic-impacts-climate-change-energy-transition-and-adaptation-strategies>

Từ khóa Chi trả Dịch vụ Hệ sinh thái rừng, Lý thuyết về Sử dụng đa dạng nhiên liệu

Chủ đề Chuyển dịch năng lượng, Tiêu dùng năng lượng

BỐI CẢNH & ĐỘNG LỰC

Việt Nam cam kết đạt mức phát thải ròng bằng không vào năm 2050, đồng thời thúc đẩy năng lượng tái tạo thông qua nhiều chính sách, bao gồm ưu đãi đầu tư và các sáng kiến về sử dụng năng lượng tiết kiệm và hiệu quả.

Tuy nhiên, việc triển khai thành công quá trình chuyển dịch năng lượng bền vững vẫn còn nhiều thách thức. Quá trình chuyển dịch này không chỉ đòi hỏi những thay đổi về công nghệ và hạ tầng, mà còn cần các chính sách môi trường có khả năng khuyến khích sự thay đổi ở cấp hộ gia đình. Chương trình Chi trả Dịch vụ Môi trường rừng (PFES) của Việt Nam đã góp phần tăng cường công tác bảo vệ rừng và nâng cao thu nhập cho người hưởng lợi, nhưng tác động của chính sách này đối với việc tiêu dùng năng lượng cấp hộ gia đình ở nông thôn vẫn chưa rõ ràng. Nghiên cứu này¹, dựa trên một nghiên cứu trường hợp tại tỉnh Lâm Đồng và dữ liệu từ các cuộc Khảo sát Mức sống Dân cư Việt Nam (VHLSS), xác định: (1) tác động của PFES đến thu nhập của hộ gia đình; (2) ảnh hưởng của PFES tới các xu hướng tiêu dùng năng lượng cấp hộ gia đình; và (3) ảnh hưởng của PFES đối với hành vi sử dụng năng lượng.

PHƯƠNG PHÁP LUẬN

Các cuộc phỏng vấn với cán bộ của Quỹ Bảo vệ và Phát triển rừng (BVPTR) tỉnh Lâm

Đồng và Sở Công Thương tỉnh Lâm Đồng đã được thực hiện để tìm hiểu về hiện trạng của chương trình PFES cũng như các xu hướng sản xuất và tiêu dùng năng lượng của tỉnh. Ba cuộc thảo luận nhóm tập trung đã được tổ chức nhằm khám phá xem liệu chính sách PFES có thể giúp thúc đẩy quá trình chuyển đổi sang tiêu dùng năng lượng carbon thấp tại tỉnh Lâm Đồng hay không.

Về mặt lý thuyết, việc sử dụng và chuyển dịch năng lượng của hộ gia đình phụ thuộc vào việc sử dụng đa dạng năng lượng (nhiều nguồn năng lượng khác nhau), thu nhập và các yếu tố khác như tuổi tác, giới tính và nghề nghiệp. Để bổ sung cho dữ liệu định tính, bộ dữ liệu từ Khảo sát Mức sống Dân cư Việt Nam (VHLSS) năm 2010 và 2020 được sử dụng để xây dựng các mô hình hồi quy trên phạm vi toàn quốc, nhằm xem xét các yếu tố ảnh hưởng đến việc sử dụng năng lượng của hộ gia đình tại các khu vực nông thôn, nơi hầu hết các đối tượng nhận chi trả PFES đang sinh sống.

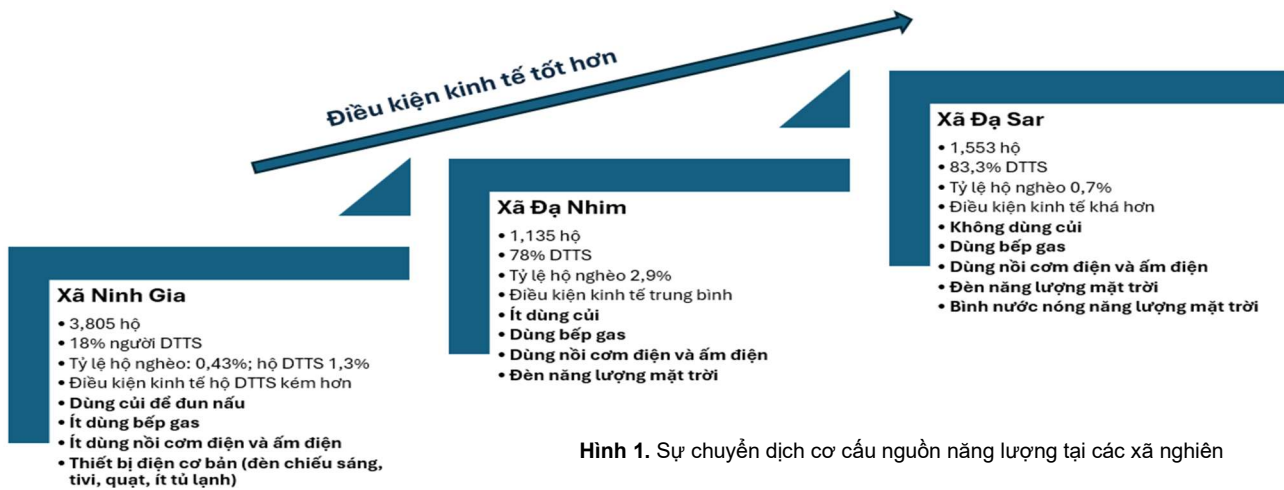
CÁC PHÁT HIỆN CHÍNH

Tình hình triển khai chính sách PFES. Trong năm 2023, chương trình PFES tại tỉnh Lâm Đồng đã được triển khai trên diện tích 400.000 héc-ta, chiếm 75% tổng diện tích rừng toàn tỉnh. Tổng số tiền dịch vụ môi trường rừng thu được là 347.786 tỷ đồng, 93,09%

trong số đó được chi trả cho các chủ rừng và 6.91% còn lại được giữ lại để phục vụ chi phí quản lý. Quỹ Bảo vệ và Phát triển rừng (BVPTR) đã phối hợp với lực lượng Kiểm lâm để theo dõi diện tích rừng và giám sát các hoạt động chi trả.

PFES và nhận thức về bảo vệ rừng. Các cuộc phỏng vấn đã xác nhận rằng chính sách PFES đã giúp nâng cao nhận thức của người dân địa phương về công tác bảo tồn rừng. Trong thập kỷ vừa qua, tình trạng khai thác gỗ trái phép và phá rừng tại tỉnh Lâm Đồng đã giảm, nhờ vào việc tăng cường tuần tra và sự tham gia của cộng đồng. Chính sách PFES chi trả tiền cho người dân địa phương để họ thực hiện công tác bảo vệ rừng, qua đó củng cố các nỗ lực bảo vệ rừng

Tác động của PFES đến thu nhập và sinh kế. Chính sách PFES giúp nâng cao thu nhập, đặc biệt là đối với các hộ gia đình dân tộc thiểu số tại tỉnh Lâm Đồng, với thu nhập bình quân hàng năm là 25 triệu đồng mỗi hộ vào năm 2024, đóng góp từ 10% - 20% vào tổng thu nhập của họ. Tuy nhiên, tác động của chính sách này còn bị hạn chế bởi một số yếu tố, chẳng hạn như trần định mức diện tích tuần tra (30 héc-ta mỗi hộ) và việc chưa thực sự chú trọng đến các hộ nghèo. Mức chi trả PFES có sự dao động lớn từ 445.000 đến 2.723.000 đồng/héc-ta.

Hình 1. Sự chuyển dịch cơ cấu nguồn năng lượng tại các xã nghiên cứu

Tại những khu vực có mức chi trả thấp, mỗi hộ gia đình nhận được chưa tới 14 triệu đồng mỗi năm, do đó mức đóng góp vào thu nhập là không đáng kể.

Tác động của PFES đến việc lựa chọn năng lượng. Phần lớn các hộ gia đình được khảo sát sử dụng củi, ga và điện lưới, trong khi tỷ lệ sử dụng năng lượng tái tạo như năng lượng mặt trời còn thấp do chi phí đầu tư ban đầu cao. Các cộng đồng có điều kiện kinh tế tốt hơn có xu hướng sử dụng ít củi hơn và nhiều khí hóa lỏng (LPG), điện lưới và năng lượng mặt trời hơn (Hình 1).

Quá trình chuyển dịch năng lượng của các hộ gia đình nông thôn ở Việt Nam. Trong giai đoạn 2010 - 2020, các hộ gia đình ở nông thôn đã chuyển dịch sang sử dụng năng lượng phát thải thấp, tiêu

dùng nhiều xăng dầu, khí hóa lỏng (LPG) và điện hơn, đồng thời giảm tiêu dùng dầu hỏa, củi và các phụ phẩm nông nghiệp — theo lý thuyết về sử dụng đa dạng nhiên liệu. Các hộ gia đình khá giả, có trình độ học vấn cao và do phụ nữ làm chủ hộ thường thích dùng các nguồn năng lượng hiện đại, trong khi các hộ nghèo và hộ dân tộc thiểu số lại phụ thuộc nhiều hơn vào nhiên liệu sinh khối. Việc lựa chọn nguồn năng lượng cũng phụ thuộc vào sự sẵn có của nhiên liệu, do đó các hộ gia đình làm nông nghiệp và lâm nghiệp thường sử dụng nhiều nhiên liệu sinh khối hơn. Mặc dù không được mô hình hóa một cách trực tiếp, chính sách PFES vẫn tác động đến quá trình chuyển dịch năng lượng cấp hộ gia đình thông qua việc giúp họ gia tăng thu nhập.

Kết luận. Chương trình PFES tại tỉnh Lâm Đồng đã giúp tăng cường công tác bảo vệ rừng

và cải thiện thu nhập cho các hộ gia đình, mặc dù tác động của chính sách còn hạn chế do mức chi trả ở một số khu vực còn thấp và định mức điện tích tuần tra có hạn. Quá trình chuyển dịch năng lượng ở khu vực nông thôn diễn ra theo mô hình sử dụng đa dạng nhiên liệu: các hộ gia đình khá giả hơn, có trình độ học vấn cao hơn và do phụ nữ làm chủ thường sử dụng các loại nhiên liệu phát thải thấp, trong khi các hộ nghèo hơn và hộ dân tộc thiểu số lại phụ thuộc vào nhiên liệu sinh khối. Mặc dù khả năng tiếp cận điện và gas khá tốt, sự sẵn có của nhiên liệu sinh khối vẫn ảnh hưởng đến việc lựa chọn nhiên liệu. Để tăng cường tác động lâu dài và đảm bảo một quá trình chuyển dịch năng lượng công bằng, cần giải quyết vấn đề về định mức tuần tra, cải thiện khả năng tiếp cận năng lượng tái tạo và nâng cao nhận thức về quá trình chuyển dịch năng lượng.

KHUYẾN NGHỊ

- ▶ Bộ Nông nghiệp và Môi trường, phối hợp với Quỹ Bảo vệ và Phát triển rừng các tỉnh, cần từng bước tăng định mức diện tích tuần tra rừng để nâng cao thu nhập từ PFES. Đây là một phương án khả thi, được kỳ vọng sẽ mang lại các kết quả có tác động lớn đối với các tỉnh mà bên hưởng lợi chủ yếu là các Ban Quản lý rừng phòng hộ do nhà nước quản lý, như trường hợp của tỉnh Lâm Đồng.
- ▶ Bộ Công Thương, Bộ Tài Chính, Tập đoàn Điện lực Việt Nam (EVN), với sự hỗ trợ của Bộ Nông nghiệp và Môi trường và các chính quyền địa phương, cần áp dụng chính sách giá điện ưu đãi cho các hộ gia đình tham gia Chương trình PFES, đặc biệt tại các khu vực có nhà máy thủy điện, nhằm khuyến khích việc sử dụng điện. Nguồn vốn cho chính sách này có thể đến từ các nhà máy thủy điện, cơ chế trợ cấp chéo của EVN, cũng như từ các quỹ khí hậu của Chính phủ hoặc quốc tế.
- ▶ Bộ Nông nghiệp và Môi trường, Bộ Công Thương, Bộ Tài chính, và Bộ Xây Dựng, phối hợp với Bộ Ngoại giao, cung cấp các chương trình đào tạo để nâng cao nhận thức và thúc đẩy năng lượng phát thải thấp, với sự hỗ trợ của chính quyền địa phương, các tổ chức phi chính phủ, EVN và Bộ Giáo dục và Đào tạo. Nguồn kinh phí có thể đến từ ngân sách nhà nước, nguồn vốn thực hiện trách nhiệm xã hội của doanh nghiệp, tiền thu từ tín chỉ carbon, và các nguồn tài chính khí hậu quốc tế như chương trình REDD+.

ⁱ Nguyen, T.V.H., Nguyen T.H.N., Nghiem P.T. (2025). [Chi trả Dịch vụ Môi trường rừng và Xu hướng Tiêu dùng Năng lượng cấp Hộ gia đình: Nghiên cứu trường hợp tại tỉnh Lâm Đồng, Việt Nam](#), AFD Research Paper 362.